

Таким образом, подавляющая часть финансовых центров мира находится в высокоразвитых странах Европы, Азии и в США. При этом происходит постепенное увеличение роли новых центров, особенно из развивающихся стран, чему зачастую способствует бурный рост их экономики, хотя по сферам деятельности и компетенции лидируют всё же давно зарекомендовавшие себя хорошей инфраструктурой города. Кроме того, в превалировании в определённых частях света десятки крупных центров способствует их географическая рассредоточенность.

Выводы. Финансовые центры, которые сегодня наиболее активно развиваются, принадлежат к различным категориям исходя из уровня, широты и глубины их действия. Тем не менее, большую часть вновь составляют те, кто оперируют на мировом, а не локальном и региональном уровнях и обладают большой шириной и глубиной действия. Все они имеют очевидные преимущества, хотя многим в будущем придётся столкнуться с проблемами разного рода, в том числе и с внутригрупповой конкуренцией, основанной на географическом расположении, что особенно характерно для стран Азии. Развивающиеся страны, такие как Бразилия, ЮАР и ОАЭ могут в будущем многократно увеличить своё влияние благодаря уникальным комбинациям географических и экономических факторов в контексте реформирования мировой валютной системы.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Bloomberg: "New York Eclipses London as Financial Center in Bloomberg Pool", - Alison Fitzgerald., Oct, 2009 [электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aECO0YmvvcZM>
2. Entrepreneur: "10 Emerging Financial Centres" [электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.entrepreneur.com/article/204556>
3. Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System. The World Bank and The International Monetary Fund. Wash., March 2003.
4. Finance for Growth: Policy Choices in a Volatile World. Wash. (D.C.), 2001.
5. Financial Development: World Economic Forum [электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.weforum.org/issues/financial-development/>
6. The Worlds Top Financial Centres. TheRichest [электронный ресурс] Режим доступа к журналу: <http://www.therichest.com/business/economy/the-worlds..>
7. The Global Financial Centres: Index 14, Qatar Financial Centre Authority, - 54 p.

УДК 349.6

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЛІСОПОРУШЕННЯ В УРСР (1922-1932 рр.)

Попревич В.М., суддя Київського районного суду м.Донецька

Попревич В.М. Кримінальна відповідальність за лісові правопорушення в УРСР (1922-1932 рр.)

У статті розглянута еволюція інституту кримінальної відповідальності за лісопорушення в період з 1922 по 1932 рр. Показано, що в КК УРСР 1922 р. ст. 99 регламентувала протиправні дії, пов'язані з лісами, проте термін «незаконна рубка» там був відсутній. З метою вирішення даного питання в 1925 р. було прийнято ухвалу ВУЦВК і РНК УРСР «Про внесення змін в ст. 99 КК УРСР». Нова редакція передбачала альтернативну санкцію або можливість вибору судом одного з декількох видів покарань. За незаконну рубку лісу у разі нанесення збитків більше 15 руб передбачався до 200 руб з конфіскацією незаконно здобутого майна або позбавлення волі на строк до 6 місяців. Встановлення з СРСР тоталітарного режиму супроводжувалося ухваленням в 1927 р. нової редакції КК УРСР, що передубачав посилення відповідальності за майнові злочини. Ця тенденція знайшла своє відображення в ст. 82 КК УРСР 1927 р., в якій з'явився новий кваліфікований вид злочину – незаконна рубка лісу у вигляді промислу, що передубачав позбавлення волі до трьох років, конфіскацію майна і заборону мешкання в лісових місцевостях.

Іншою відмінною рисою КК УРСР 1927 р. стала поява ст. 83, що забороняла покупку лісу, здобутого незаконним шляхом, що передубачає у разі здійснення таких дій у формі промислу тих же санкцій, що і в ч. 2 ст. 82. На підставі вищевикладеного дослідження виділено три етапи, що розкривають динаміку кримінальної відповідальності у цій сфері. Показаний зв'язок між політикою колективізації і посилюванням кримінально-правових санкцій за лісопорушення, які включали конфіскацію майна, заборону мешкання в лісових місцевостях.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, лісо порушення, Кримінальний кодекс, промисел, продаж лісу.

Попревич В.М. Уголовная ответственность за лесонарушения в УССР (1922-1932 гг.)

В статье рассмотрена эволюция института уголовной ответственности за лесонарушения в период с 1922 по 1932 гг. Показано, что в УК УССР 1922 г. ст. 99 регламентировала противоправные действия, связанные с лесами, однако термин «незаконная рубка» в нём отсутствовала. С целью решения данного вопроса в 1925 г. было принято постановление ВУЦИК и СНК УССР «О внесении изменений в ст. 99 УК УССР». Новая редакция предусматривала альтернативную санкцию или возможность выбора судом одного из нескольких видов наказаний. За незаконную рубку леса в случае нанесения убытков более 15 руб предусматривался до 200 руб с конфискацией незаконного добытого или лишение свободы на срок до 6 месяцев. Установление с СССР тоталитарного режима сопровождалось принятием в 1927 г. новой редакции УК УССР, предусматривавшего усиление ответственности за имущественные преступления. Эта тенденция нашла своё отражение в ст. 82 УК УССР 1927 г., в которой появился новый квалифицированный вид преступления – незаконная рубка леса в виде промысла, предусматривавшая срок лишения свободы до трёх лет, конфискацию имущества и запрет проживания в лесных местностях.

Другой отличительной чертой УК УССР 1927 г. стало появление в нём ст. 83, запрещающую покупку леса, добытого незаконным путём и предусматривающую в случае совершения таких действий в форме промысла те же санкции, что и ч. 2 ст. 82. На основании выполненного исследования выделено три этапа, раскрывающие динамику уголовной ответственности в указанной сфере. Показана связь между политикой коллективизации и ужесточением уголовно-правовых санкций за лесонарушения, которые включали конфискацию имущества, запрет проживания в лесных местностях.

Ключевые слова: уголовная ответственность, лесонарушения, Уголовный кодекс, промысел, продажа леса.

Poprevych V. Criminal liability for the forest offences in USSR (1922-1932)

The article deals with the evolution of the institute of criminal liability for the forest offences in the period from 1922 to 1932. It is shown that in Criminal code of Ukrainian SSR 1922 Article 99 regulated illegal actions, concerned with forests, however term «illegal disafforestation» was absent in it. For the purpose of decision in this question in 1925 the ordinance of Central Executive Committee of Ukraine and Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR was accepted «About making alteration in the Article 99 in Criminal code of Ukrainian SSR ». A new release foresaw alternative approval or possibility of choice the court a few types of punishments. For illegal disafforestation in the case of causing of losses more than 15 rouble was foreseen to 200 rouble with a confiscation of illegal obtained or imprisonment within 6 months. Establishment in the USSR the totalitarian regime was accompanied acceptance in 1927 new edition of Criminal code of Ukrainian SSR, foreseeing strengthening of liability for property crimes. This tendency found the reflection in the Article 82 of Criminal code of Ukrainian SSR 1927, in which the new qualified type of crime appeared is illegal disafforestation as trade, that was foreseeing the term of imprisonment to three years, confiscation of property and prohibition of residence in forest localities.

By the other distinguish of Criminal code of Ukrainian SSR 1927 appearance in it an Article 83 that forbided the purchase of the forest, obtained illegally and providing in this case such actions in form of trade the same sanction that in the Article 82. On the basis of the executed

research three stages, exposing the dynamics of criminal liability in this area are selected. It is shown the connection between the policy of collectivization and toughening of criminal law sanction for forest offences which included confiscation of property, prohibition of residence in forest localities.

Keywords: criminal liability, forest offences, the Criminal Code, illegal forest activities, forest sale

Проблема захисту лісів від незаконних рубок, масштаби яких сьогодні сягнули критичних позначок, та інших злочинних посягань залишається однією з найбільш гостроактуальних у природоохоронній галузі. Такі дії завдають істотної шкоди українським лісам, що виконують важливі екологічні функції. Чинне кримінальне законодавство виявляється неспроможним забезпечити надійний правовий захист цього природного ресурсу. З метою підвищення його ефективності доцільно звернутися до вітчизняного історико-правового досвіду, зокрема, періоду першого десятиріччя радянської влади в Україні. Інтерес до зазначеного періоду не є випадковим, позаяк в цей час були прийняті два Кримінальні кодекси 1922 та 1927 рр., активними темпами в країні відбувались індустріалізація та колективізація села. Як видається, існує певна аналогія у динаміці процесів початку 20-х років минулого століття та сьогодення. Так, загальним явищем є перехід до нової суспільно-політичної формації, результатом якого стали зміни у правовій системі, оновлення законодавчої бази. Іншою загальною рисою можна вважати споживацьке ставлення до лісів, що, як тоді, так і зараз, проявляється у масових рубках, варварському винищенні лісів. У зв'язку з цим правовий досвід першого десятиріччя радянської влади в Україні потребує детального вивчення з метою удосконалення діючого законодавства.

Аналіз публікацій засвідчив, що запропонована тема зрідка розглядалась фахівцями. Лише фрагментарно ці питання знайшли відбиття у наукових розвідках С. Б. Гавриша, Б. В. Кіндюка, З. Г. Корчевої, В. І. Лозо, В. І. Мунтяна, Г. М. Полянської, О. В. Сасова, Ю. С. Шемшученка та інших авторів. Розгляд змісту наявних публікацій свідчить про їх розрізнений характер та відсутність комплексного історико-правового дослідження еволюції інституту кримінальної відповідальності за лісопорушення.

Метою роботи є дослідження історичної динаміки кримінальної відповідальності за лісопорушення та встановлення зв'язку між ступенем їх тяжкості та жорсткістю кримінально-правових санкцій.

Виклад матеріалів дослідження доцільно розпочати з аналізу стану законодавства та лісової галузі у період початку 20-х–30-х років минулого століття. Цей історичний етап характеризується масштабною кодифікацією радянського законодавства. Так, 1922 р. були прийняті Кримінальний, Кримінально-процесуальний, 1923 р. – Земельний та Лісовий кодекси УСРР. З іншого боку, як зазначав директор Лісового Департаменту УНР Б. Г. Іваницький, що працював у еміграції, ситуація з українськими лісами була критичною, оскільки «ліс став жертвою революції та воєн, оскільки був беззахисним у ці періоди безвладдя» [1, с. 34]. Навіть мирний період, що настав після цих подій, не змінив кардинально ситуацію, оскільки зубожіння населення та розруха сприяли масовим незаконним рубкам. Утворилися банди порубщиків, що постачали будівельний ліс та паливо у міста. Розвиток такого традиційного для України промислу, як хмілярство, привів до масового знищення дубів по всій країні. До цих негараздів долучилися лісові пожежі, свавільні випаси худоби й потрава дерев, що спричиняли серйозну шкоду цьому природному ресурсу. За даними старшого українського лісівника П. Г. Вакулюка, лісорубні банди, озброєні обрідками, обстрілювали лісників та організовували масове винищення лісу, вивозячи його на продаж [2, с. 190]. Цілком зрозуміло, що нова влада мала вжити рішучих заходів у боротьбі з цими правопорушеннями.

Першим кроком у систематизації законодавства в галузі боротьби з лісопорушеннями стало прийняття Кримінального кодексу УСРР 1922 р. (далі – КК УСРР 1922 р.) [3]. Питання охорони лісів регламентувалися ст. 99 Кодексу, хоча сам термін «незаконна рубка лісу» у ньому був відсутній. Це протиправне діяння розглядалося на рівні з іншими незаконними посяганнями на природні багатства: незаконне полювання, рибна ловля, освоєння надр, вивезення та збір каміння, піску тощо. Таким чином, диспозиція правової норми, що містилась у ст. 99 КК 1922 р., була надто розгорнутою, позаяк охоплювала доволі-таки різні за своїм змістом злочинні діяння. Об'єктивна сторона складу цього злочину характеризувалась активними діями, спрямованими на хижацьку експлуатацію та винищення лісів. Суб'єктивна сторона полягала в умисному вчиненні цього злочину.

У тексті ст. 99 КК 1922 р. використане таке формулювання: «порушення законів та обов'язкових постанов, встановлених в інтересах охорони лісів». За вчинення вказаних дій законом передбачалось позбавлення волі або примусові роботи на строк до одного року з конфіскацією незаконно добутого, або штраф до 500 рублів золотом (табл. 1). Для порівняння зазначимо, що заробітна плата лейтенанта червоної армії у цей період становила 120 рублів, або 12 рублів золотом.

З метою уточнення змісту ст. 99 КК 1922 р. Верховний Суд УСРР 16 серпня 1923 р. видав спеціальний циркуляр, в якому вказувалось на необхідність застосування санкції цієї статті у випадках самовольної рубки лісу [4, с. 112].

Наступним кроком у посиленні боротьби зі злочинами такого роду стало видання 15 вересня 1925 р. Постанови ВУЦВК та Ради Народних Комісарів (СНК) УСРР «Про зміну ст. 99 Кримінального кодексу УСРР». Модифікована конструкція ст. 99 складалась з двох частин. Так, згідно з ч. 1 до диспозиції цієї норми увійшли самовільна рубка, пошкодження лісу, розкрадання зрубного лісу, незаконне користування державним майном у межах лісового фонду, а також у лісах інших користувачів. За перелічені дії закон передбачав так звану альтернативну санкцію, тобто можливість вибору з-поміж кількох видів покарань. У випадку спричинення збитків, що не перевищували 15 рублів, до порушників районними та виконавчими комітетами застосовувались санкції у вигляді штрафів. В усіх інших випадках, у тому числі за незаконну рубку лісу, передбачалося позбавлення волі на строк до 6 місяців або штраф до 200 рублів з конфіскацією незаконно добутого та зняряд злочину. Отже, у зазначеній Постанові вводилося поняття незаконної рубки лісу та встановлювався окремий вид покарання за цей злочин.

Таблиця 1

Кримінально-правові санкції за лісові правопорушення у 1922-1932 рр.

№ п/п	Назва нормативно-правового акта	санкція		
		Позбавлення волі або примусові роботи	штраф	додатковий вид покарання
1.	Кримінальний кодекс 1922 р., ст. 99	один рік	500 руб. золотом	конфіскація добутого
2.	Кримінальний кодекс 1927 р., ст. 82, ч. 1 Ч. 2 ст. 82	шість місяців	200 руб.	конфіскація зняряд злочину
		три роки	---	конфіскація майна; заборона перебувати у лісових місцевостях
		шість місяців	---	---
	Ч. 1 ст. 83	шість місяців	---	---
	Ч. 2 ст. 83	три роки	---	конфіскація майна; заборона перебувати у лісових місцевостях
3.	Постанова ВУЦВК і РНК від 20 травня 1932 р., ст. 82, ч. 1	шість місяців	1000 руб.	конфіскація зняряд злочину
		п'ять років	---	конфіскація майна; заборона перебувати у лісових місцевостях

При цьому строк позбавлення волі або примусових робіт, у порівнянні з попередньою редакцією цієї статті, зменшувався з одного року до 6 місяців, а штраф – з 500 рублів золотом до 200 рублів. На таке суттєве послаблення санкцій з боку законодавця, на нашу думку, могла вплинути та обставина, що характерним суб'єктом цього злочину виступав незаможний селянин, з якого стягнути штраф у розмірі 500 рублів золотом було надскладним завданням.

Важливою віхою у розвитку інституту кримінальної відповідальності за лісопорушення стало прийняття 8 червня 1927 р. КК УСРР у новій редакції [5]. Причиною прийняття нового КК став перехід до командно-адміністративної системи управління, яка вимагала застосування більш жорстких заходів придушення будь-якого опору з боку населення. Відбиттям цієї політичної лінії стало внесення змін до кримінального законодавства та посилення відповідальності за майнові злочини.

Характерно, що відповідно до ч. 1 ст. 82 злочином вважалось розкрадання та винищення як лісів, так і зелених насаджень, що являли собою окремих об'єкт кримінально-правової охорони. Таким чином, під державний захист потрапили і зелені насадження – дерева, чагарники, газони, трав'яна рослинність у межах населених пунктів та поза ними. За ці дії у випадку, якщо шкода, завдана лісам, становила більше 15 рублів, або, якщо правопорушення скоювалось особами, до яких раніше застосовувались заходи адміністративного впливу за лісові «правомовства», ч. 2 ст. 82 передбачала такі види покарання: позбавлення волі чи примусові роботи на строк до 6 місяців, або штраф до 200 карбованців з обов'язковою конфіскацією майна.

У розглядуваній статті КК УСРР 1927 р. з'явився новий кваліфікований склад злочину – «промисел». Згідно з пануючою у радянській юридичній літературі доктриною, під цим терміном розумівся рід діяльності, що дозволяв систематично одержувати прибуток. Наявність отриманих у такий спосіб коштів дозволяла громадянам, з точки зору радянських функціонерів, не брати участі у розбудові соціалізму. Тому новий кодекс встановлював більш жорстку відповідальність за незаконну рубку лісу, здійснювану у вигляді промислу, – позбавлення волі на строк до трьох років з конфіскацією майна чи без такої, а також заборону проживання у лісових місцевостях та лісокультурних зонах.

Такий підхід законодавця до кваліфікації даного злочину зумовлений, насамперед, політичними причинами. Справа в тім, що у цей історичний період, 2-19 грудня 1927 р., відбувся XV З'їзд ВКП (б), який проголосив курс на колективізацію села. Воліючи примусити селян вступати у колгоспи, влада вдавалась до обмеження торгівлі лісом у містах, що спричинило різке скорочення доходів селян, передусім тих, що проживали у лісовій місцевості. Наслідком цього стало значне посилення санкції ст. 82 КК УСРР, дозаяк строк покарання у вигляді позбавлення волі збільшувався до трьох років, у порівнянні з шістьма місяцями, передбаченими ст. 99 КК УСРР 1922 р. З метою посилення впливу на українських селян та залучення населення було встановлено два додаткових покарання до громадян, що вчинили цей злочин. Перше з них, відповідно до ч. 2 ст. 82, – конфіскація майна, що означало повне позбавлення громадян, більшість з яких становили селяни, будь-яких засобів до існування. По-друге – заборона проживати у лісових місцевостях. З метою регламентації порядку застосування цієї норми 28.03.1928 р. була видана постанова Народного комісаріату юстиції Народного комісаріату земельних справ УСРР «Про лісові місцевості, що в них заборонено перебувати особам, засудженим за ст.ст. 82 та 83 КК УСРР». До таких місцевостей належали Коростенська, Київська, Черкаський, Волинська, Глухівська, Шепетівська, Чернігівська, Камінець-Подільська, Тульчинська, Сумська, Харківська, Білоцерківська, Могилівська та Проскурівська округи.

Цей вид покарання ще більше вдарив по селянах, позаяк по суті означав необхідність переїзду селянської родини на нове місце проживання. Переселенці мали будувати нові будинки, господарські та інші допоміжні споруди, у зв'язку з чим, знов-таки, виникла потреба у лісі, який неможливо було придбати легально. Адже у Лісовому кодексі 1923 р. першочергове право на придбання лісу надавалось сім'ям червоноармійців, активістам селянських комітетів, радянським чиновникам та членам партійного апарату. Купувати ж ліс на торгах через його високу вартість для селян було не під силу. Таким чином, влада штучно створила умови, що призводили до нових лісопорушень.

Іншою відмінною рисою КК УСРР 1927 р. стала поява в ньому ст. 83, яка забороняла купівлю лісу, добутого незаконним шляхом, та складалася з двох частин. Ч. 1 передбачала за ці дії позбавлення волі на строк до 6 місяців, а ч. 2 за ці ж самі дії, вчинені у формі промислу, – позбавлення волі строком до 3 років з конфіскацією всього або частини майна і заборону перебувати в лісових місцевостях (табл. 1). Таким чином, радянське кримінальне законодавство фактично зрівнювало відповідальність за незаконну рубку та продаж лісу у формі промислу. Інтерес являв та обставина, що ст. 83 не містила вказівок щодо обсягів придбаного лісу як кваліфікуючої ознаки. З огляду на це ст. 83 могла бути застосована однаково як до особи, яка продала новорічну ялинку, так і тих, що продали декілька возів лісу.

Розгляд санкцій у радянському законодавстві засвідчує наявність тенденції до заволодіння радянською державою майном громадян на законних підставах. У даний історичний період комуністична влада приступила до індустріалізації країни, що потребувала значних фінансових витрат. Одним із способів вирішення таких проблем, що практикувались комуністичною владою, було використання грошей, майна та інших цінностей громадян. З огляду на це, у КК УСРР 1922 р. різко зростала кількість статей, які передбачали конфіскацію майна, що доводиться змістом ст. 82, 83, пов'язаних з лісопорушеннями.

Динаміка розвитку кримінальної відповідальності за лісопорушення у наступний період визначалась суспільно-політичними подіями, що відбувалися в СРСР. Так, з 26 червня по 13 липня 1932 р. у Москві проходив XVI з'їзд ВКП (б), що затвердив курс на боротьбу з куркульством, шкідниками, ворогами нового режиму. У межах реалізації цієї політики, як зазначає О. Субтельний, до березня 1930 р. до колгоспів за допомогою насильницьких заходів було включено 3,2 млн. селянських господарств [6, с. 506]. Паралельно з цим, відбувався процес посилення жорсткості кримінального законодавства, що знайшов відбиття у прийнятті відомої постанови.

Ці тенденції позначились також і на лісовій сфері, оскільки постановою від 20 травня 1932 р. ВУЦВК і РНК УСРР була затверджена нова редакція ст. 82 КК УСРР. У ній розширювалась диспозиція минулої редакції, позаяк об'єктом державної охорони ставали ліса, чагарники, парки, сквери, деревні розсадники, плантації, поле- і снігозахисні посадки, деревні посадки уздовж вулиць, дорог, рік та прудів. Крім того, змінювалась санкція ч. 1 ст. 82: якщо шкода перевищувала 50 рублів, як покарання призначалися примусові роботи або штраф до 1 тисячі рублів з обов'язковою конфіскацією зняряд злочину. Згідно з ч. 2, у випадку скоєння злочину особами, щодо яких раніше вживались заходи адміністративного та судового впливу, встановлювався строк позбавлення волі до 5 років або без неї, а також заборона перебувати у лісових місцевостях. Таким чином, санкція ст. 82 у новій редакції збільшувала розмір штрафу з 200 до 1000 рублів, а строк позбавлення волі – з трьох до п'яти років. Посилення даної санкції, що призводило до збільшення кількості ув'язнених, було частиною політики «червоного терору», розпочатої у 30-х рр. минулого століття, яка сягнула свого апогею у 1937-1938 рр.

Підбиваючи підсумки даного дослідження, необхідно зазначити таке.

1. Процес еволюції норм кримінальної відповідальності за лісопорушення пройшов три етапи. Перший (1922-1927 рр.) – характеризується наявністю порівняно м'яких санкцій. Другий (1927-1932 рр.) – відрізняється посиленням кримінальної відповідальності, запровадженням додаткових покарань у вигляді конфіскації майна, зняряд злочину, заборони перебувати у лісових місцевостях. Третій (розпочався 1932 р.) етап передбачав збільшення розмірів штрафу майже у п'ять разів (з 200 до 1000 рублів), строків позбавлення волі (з 3 до 5 років), збереження додаткових покарань у вигляді конфіскації майна та заборони проживати у лісових місцевостях.

2. Зафіксовані у нормативно-правових актах норми мали доволі розпливчастий характер, що сприяло сваволі з боку адміністративної та судової влади при їх застосуванні, складності дотримання їх громадянами, особливо селянами.

3. Посилення кримінальної відповідальності було наслідком політики комуністичного режиму, спрямованої на встановлення тоталітарного режиму та подавлення супротивів селянства, колективізація, що активними темпами розгорталася у цей історичний період.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Іваницький Б. Г. Ліси і лісове господарство на Україні / Б. Г. Іваницький // Пр. Укр. наук. ін-ту. Серія: Економічна. – Варшава, 1936. – Т.

2. – 123 с.
2. Вакулюк П. Г. Нариси з історії лісів України / П. Г. Вакулюк. – Фастів : Поліфаст, 2000. – 624 с.
3. Уголовный кодекс УССР: утв. ВУЦИК 23 августа 1922 г. // Х.: Изд-во Наркомюста УССР, 1923. – 134 с.
4. Амчиславский Я. Л. Лесное законодательство Украины / Я. Л. Амчиславский, С. С. Баталин. – Х.: Изд-во Наркомюста УССР, 1926. – 531 с.
5. Уголовный кодекс УССР в ред. 1927 г. // Х.: Юрид. Изд-во НКЮ УССР, 1927.
6. Субтельний О. Україна: історія // Пер. з англ. Ю. І Шевчука. – 3-тє вид., перероб. і доп. / О. М. Субтельний. – К.: Либідь, 1993 р. – 720 с.

УДК 347.441

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ТА ІНОЗЕМНИМ ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ПРАВОВИХ СІМЕЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Родман Т.О., здобувач науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України (м. Київ)

Родман Т.О. Поняття договору за українським та іноземним цивільним законодавством в контексті різних правових сімей: порівняльний аспект.

У науковій статті аналізуються характерні риси та особливості поняття договору за українським та іноземним цивільним законодавством. Незважаючи на загальноживаність поняття “договору”, існує необхідність у комплексному вивченні та аналізі договору з точки зору зобов’язального права різноманітних країн, що представляють собою різні правові сім’ї, оскільки відсутність єдиного підходу до визначення поняття “договору” в українському та іноземному цивільному законодавстві призводить до неоднакового трактування поняття. Визначено, що різноманітність підходів не “руйнують” договір, а навпаки: доповнюють його певними ознаками та надають можливість розглядати це багатозначне поняття з різних точок зору.

Ключові слова: цивільно-правовий договір, угода, зобов’язання, правовий акт, правова сім’я.

Родман Т.А. Понятие договора за украинским и иностранным гражданским законодательством в контексте разных правовых семей: сравнительный аспект

В научной статье анализируются характерные черты и особенности понятия договора по украинскому и иностранному гражданскому законодательству. Несмотря на общеупотребляемость понятия “договора”, существует необходимость в комплексном изучении и анализе договора с точки зрения обязательственного права различных стран, представляющих собой различные правовые семьи, поскольку отсутствие единого подхода к определению понятия “договора” в украинском и иностранном гражданском законодательстве приводит к неодинаковой трактовке понятия. Определено, что разнообразие подходов не “разрушают” договор, а наоборот: дополняют его определенными признаками и предоставляют возможность рассматривать это многозначное понятие с разных точек зрения.

Ключевые слова: гражданско-правовой договор, соглашение, обязательство, правовой акт, правовая семья.

Rodoman T. The concept of contract in Ukrainian and foreign civil law in a context of different law families: comparative aspect

The characteristics and features of the concept of contract in Ukrainian and foreign civil legislation are analyzed in this scientific article. Despite of general usage of the term “contract”, there is a necessity in a complex research and analysis of the contract in the light of contractual law of different countries which represent different legal families, since the lack of unitary approach to the definition of “contract” in the Ukrainian and foreign civil legislation leads to unequal interpretation of contract concept. The thesis that the variety of approaches does not “destroy” contract and vice versa: complements its specific characteristics and provide an opportunity to consider this conceptual term from different points of view – is determined in this article.

Key terms: civil contract, agreement, obligation, legal act, law family.

Постановка проблеми. Поняття “договір” є однією із найрозповсюдженіших в юридичній науці категорій дослідження цивільного права, яка має визначальне значення у регулюванні конкретних правовідносин та усталених суспільних відносин загалом у всіх країнах без виключення.

Договір є мобільною та “живою” частиною цивільного права, основним зв’язуючим елементом союзу суб’єктів конкретних правовідносин, який здатний впливати на правову сферу, яка сформувалася навколо правового зв’язку між сторонами договору. Можна стверджувати, що договір є архіважливим поняттям у сфері права загалом, а враховуючи стрімкий розвиток суспільства, договір займає чільне місце у будь-якій галузі права, зокрема цивільній, а відповідно і у всіх правових сім’ях без виключення.

Так, поняття “договору”, яке міститься в Цивільному кодексі України та підзаконних нормативно-правових актах не є однаковим, що в певній мірі призводить до різного його тлумачення. Такі ж розбіжності притаманні й іноземному цивільному законодавству.

Це свідчить про те, що українським та іноземним законодавцем недостатньо розроблена концепція поняття “договору”, що вказує на необхідність комплексного вивчення та аналізу договору з точки зору цивільного, зокрема зобов’язального права різноманітних країн, що представляють собою несхожі одна на одну правові сім’ї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання співвідношення поняття “договору” за українським та іноземним законодавством досліджували: Зозуляк О., Алексєєв І., Маріц Д., які розглядали договірну правову природу та юридичні ознаки в кожному окремому випадку. В Росії цьому питанню теж приділено увагу, зокрема такими цивілістами як: Виборновою Е., Калабековим Ш., Халфіною Р.

Тим не менше, необхідно зазначити, що питання співвідношення з точки зору різних правових сімей є практично недослідженим, що й викликає необхідність розробки даної тематики.

Виділення невирішеної проблеми. Незважаючи на багаторічну та стрімку динаміку розвитку суспільних відносин у найрізноманітніших сферах життя, цивільно-правовий договір займає визначальне місце у регулюванні цивільно-правових відносин й донині.

Розвиток ринкової економіки та підприємництва докорінно змінили роль та значення договору, розширилася сфера його застосування, з’явилося багато нових договорів, які використовують як засіб подолання монополії у процесі приватизації і корпоратизації, дедалі більшого поширення набуває договірна форма створення комерційних структур, у багатьох випадках договір стає єдиним регулятором відносин. Договір – це правова форма, генезис якої сягає часів римського цивільного законодавства, який триває й удосконалюється й нині.

Договір слугує ідеальною формою активності учасників цивільного обороту. Важливо підкреслити те, що конструкція договору, як породження юридичної техніки, у ході розвитку історії суспільства залишається у своїй основі досить стабільною конструкцією, проте різноманітні підходи до розуміння договору вносять певну незрозумілість у цивільно-правову сферу.